

SIMMENTAL ZOTI SIGIRLARINING YELINI SHAKLI VA SIFATINI O'RGANISH

Qo'chqorov Abdukarim Nuriddinovich,

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali

Xoljigitov Asqar Ma'rifjonovich,

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali

Elmurotov Sharofuddin Polvonovich

Samarqand davlat veterinariya meditsinasi, chorvachilik va biotexnologiyalar universitetining Toshkent filiali

ANNOTATSIYA

Asosiy texnologik belgilari hayvonlarning tirik vazni, konstitutsiyasining mustahkamligi, mashina sog'imiga moslashganligi, mahsuldorligi, kasalliklarga chidamliligi, oyoqlari va tuyoqlarining mustahkamligi, serpushtligi, fe'l-atvori va boshqalar kiradi.

***Kalit so'zlar:** Simmental, tirik vazn, sut berish tezligi, yelin indeksi, sog'im vaqti, gomogenli juftlash, echki yelin, zot, sigirlarning konstitutsiyasi.*

АННОТАЦИЯ

К основным технологическим характеристикам животных относятся живая масса, крепость телосложения, приспособленность к машинному доению, продуктивность, устойчивость к болезням, сила ног и копыт, волосатость, характер и др.

***Ключевые слова:** Симментальская порода, живая масса, удой, индекс вымени, время доения, гомогенная случка, козье вымя, порода, конституция коров.*

ANNOTATION

The main technological characteristics of animals include live weight, constitution strength, adaptation to machine milking, productivity, resistance to diseases, strength of legs and hooves, hairiness, character, etc.

Key words: *Simmental, live weight, milk yield rate, udder index, milking time, homogenous mating, goat udder, breed, constitution of cows.*

Sutchilik va bo'rdoqichilik komplekslariga o'zaro o'xshash va yuqori mahsuldor, bir xil tipdagi podalar zarur. Sog'lom sigirlarning o'rtacha vazni 500-600 kg, sersutligi 4000-5000 kg bo'lishi kerak. Bu narsa ularni bir xil tipda va darajada oziqlantirish uchun zarur. Sigirlarning mashina bilan sog'ishga o'tkazish uchun yelini hajmi, shakli, so'rg'ichlari bo'laklarining teng rivojlanganligi, yelin indeksi, sut berish tezligi, sog'im vaqti va boshqa belgilar bo'yicha tanlash muhim ahamiyatga ega.

Ma'lumki sigirlarning sut mahsuldorligi ko'p jihatdan ularning yelinini shakliga bog'liq bo'ladi. Tadqiqotlarda I –guruhga mansub bo'lgan sigirlarning 2 boshi vannasimon, 6 boshi kosasimon va 2 boshi esa dumaloq shaklli yelina ega bo'lgan. Jami sog'in sigirlar soniga nisbatan bu ko'rsatkich tegishlicha: 20,0; 60,0 va 20,0 foizni tashkil qilgan. II –guruhdagi sigirlarda bu ko'rsatkich: 1 bosh (10,0%), 7 bosh (70,0%) va 2 bosh (20,0%) foizga teng bo'lgan. III –guruhdagi ya'ni go'sht –sut xiliga mansub bo'lgan sigirlarda vannasimon shakliga ega bo'lgan yelin uchramagan, 7 boshi kosasimon (70,0%) va 3 boshi dumaloq (30,0%) shaklli yelina ega bo'lgan.

Sigirlardan olinadigan sutning miqdori va uning sifat ko'rsatkichlari ularning yelinining morfofunktsional ko'rsatkichlariga ham bog'liq ekan. Mahsus tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, I –guruhdagi, sut xiliga mansub bo'lgan sigirlar o'z tengqurlari sut –go'sht va go'sht –sut xiliga mansub bo'lgan tengqurlari, II va III guruhlardagi sigirlarga nisbatan yelin aylanasi bo'yicha 1,2 sm yoki 1,0 foiz va 1,8 sm yoki 1,5 foiz, yelin uzunligi bo'yicha 0,3 sm yoki 1,0 foiz va 1,5 sm yoki 4,2 foiz, yelin eni bo'yicha 0,5 sm yoki 1,7 foiz va 1,4 sm yoki 4,6 foiz, yelinning oldingi qismini

chuqurligi bo'yicha 0,5 sm yoki 1,9 foiz va 0,6 sm yoki 2,0 foiz, yelinning orqa qismining chuqurligi bo'yicha 1,4 sm yoki 3,5 foiz va 1,4 sm yoki 4,8 foiz ustunlik qilgan.

Ma'lumki, yelinning shartli hajmi yelinning aylanasi va oldingi qismining chuqurligi ko'rsatkichlariga bog'liq holda o'zgaradi.

1-jadval

Tajribadagi sigirlarning yelining morfo-funksional ko'rsatkichlari, sm

Ko'rsatkichlar	Guruhlar	
	I	II
Yelin aylanasi	121,6	120,4
Yelin uzunligi	35,9	35,6
Yelin eni	30,2	29,7
Oldingi qism chuqurligi	27,0	26,5
Orqa qism chuqurligi	29,4	28,0
Yelinning shartli xajmi, sm ³	3283,2	3190,6
Oldingi so'rg'ichlar uzunligi	8,13	8,10
Orqa so'rg'ichlar uzunligi	7,50	7,40
So'rg'ichlar diametri	2,28	2,25
Yelin indeksi, %	43,2	43,1
Sut berish tezligi, kg/daq	1,25	1,24

Izoh: Yelinni shartli hajmi=yelin aylanasi x oldingi qism chuqurligi

$121,3 \times 27,1 = 3287,2$ (I –guruh)

$120,4 \times 26,7 = 3214,7$ (II –guruh)

$119,8 \times 26,6 = 3186,7$ (III –guruh)

Ushbu ko'rsatkich bo'yicha gomogenli juftlash natijasida olingan I guruh sigirlari, o'z tengqurlaridan tegishlicha $92,6 \text{ sm}^3$ yoki 2,8 foiz va $120,5 \text{ sm}^3$ yoki 3,7 foiz yuqori ko'rsatkichga erishgan. Guruhlar orasidagi farq oldingi so'rg'ichlar uzunligi bo'yicha 0,04 sm yoki 0,5 foiz va 0,04 sm yoki 0,5 foiz, orqa so'rg'ichlar uzunligi bo'yicha 0,10 sm yoki 1,4 foiz va 0,13 sm yoki 1,7 foiz, so'rg'ichlar diametri bo'yicha 0,03 sm yoki 13 foiz va 0,04 sm yoki 1,7 foiz, yelin indeksi (jami sog'ib olingan bir martalik sutni oldingi so'rg'ichlardan olingan qismi) 0,01 va 0,03 foiz hamda sut berish tezligi bo'yicha 0,01

kg/daq, yoki 0,8 foiz va 0,04 kg/daq yoki 4,1 foiz, o'z tengqurlari geterogenli juftlash natijasida olingan, II va III guruhlardagi sigirlarga nisbatan yuqori ko'rsatkichga erishgan. Aynan shu ko'rsatkichlar bo'yicha II va III –guruhlardagi sigirlarning o'zaro farqi birinchisi foydasiga hal bo'lgan. Yelinning morfo –funksional xususiyatlari genetik kelib chiqishi bilan farqlangan sigirlarda sut mahsuloti va uning sifat ko'rsatkichlarini har xil bo'lishiga olib kelgan.

Uzunligi 7-9 sm va tub qismining aylanasi 9-10 sm keladigan so'rg'ichlar mashina sog'ish uchun qulay hisoblanadi. Oldingi so'rg'ichlar orqangi so'rg'ichlardan 0,7-1,5 sm uzunroq bo'ladilar. So'rg'ichlar uzunligi 5 sm.dan qisqa bo'lsa va 9 sm.dan ortiq bo'lsa uzun hisoblanadi.

Respublikamiz xo'jaliklarida urchitilayotgan rejalashtirilgan zotlarga mansub sigirlarda oldingi so'rg'ichlar uzunligi 7,5-8,5 sm, orqangi so'rg'ichlar uzunligi o'rtacha 7,0-7,8 sm bo'lishi aniqlanadi. Ayrim sigirlarda so'rg'ichlar uzunligi 4 sm.dan 11 sm.gacha boradi. So'rg'ichlarning yo'g'onligi yoki aylanasi rejali zotlarda 12 sm.gacha boradi. Sigirlarni mashina sog'ish uchun tanlashda so'rg'ichlarning yelinda joylashishini va ular orasidagi masofani hisobga olish ayniqsa muhimdir. Yaqin joylashgan so'rg'ichlarga sog'ish stakanlarini kiydirish qiyin bo'ladi, so'rg'ichlar juda uzoq (20 sm.dan ortiq) joylashgan taqdirda esa sog'ish stakanlari ularni bukib quyadi, natijada sut kelishi sekinlashadi.

Sigirlarning yengil va tez sog'ilishini ko'rsatuvchi asosiy belgilardan biri sut berish tezligidir. Sut berish tezligiga qarab sigirlar sog'ilishi qiyin, o'rtacha va oson sog'iladigan xillariga bo'linadi. Sut berish tezligi yuqori va o'rtacha sigirlar eng yaxshi sigirlardir. Sut berish tezligi sog'iladigan sutning miqdoriga yelinning sut bilan qanchalik to'lganligiga, sigirlarning necha marta sog'ilishiga, yelinning sig'imiga, uning qanday parvarish qilishiga va sog'ishiga qanday tayyorgarlik ko'rishiga bog'liq.

O'rtacha sut berish tezligi har minutda 1 kg.dan yuqori bo'lgan sigirlar mashina sog'imi uchun yaroqli hisoblanadi. Sut berish tezligi 1,5-2,0 kg/minut bo'lgan sigirlar juda yaxshi hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Akmalxonov SH.A. CHorvachilik samaradorligini oshirish omillari.
2. Ashirov M.E., Soatov O‘., Ashirov B., Nasriddinov Yo. Turli genotipdagi shvits zotli sigirlarning sut maxsuldorligi.
3. Smakuev D.R. Myasnaya produktivnost skota simmentalskoy porodi razlichnix konstitutsionalnix tipov “Molochnoe i myasnoe skotovodstvo”2014. №1. S. 18-20.